

УДАЛОВА Лариса  
доктор юридичних наук, професор,  
директор інституту підготовки керівних кадрів  
та підвищення кваліфікації  
Національної академії внутрішніх справ,  
м. Київ, Україна

РОЖНОВА Вікторія  
кандидат юридичних наук, доцент,  
провідний науковий співробітник  
інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації  
Національної академії внутрішніх справ,  
м. Київ, Україна

## **ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (ч. 4 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію») [1]. Очевидно, що такий аналіз є не лише формальною оцінкою ефективності діяльності органів і підрозділів поліції, він створює можливість своєрідного діалогу між населенням і системою поліції, що безумовно має позитивно впливати на подальше удосконалення її діяльності, включаючи, у тому числі, систему професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Загальнонаціональне дослідження, проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 26 березня 2019 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, встановило, що найчастіше громадяни України висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (81% опитаних їм не довіряють). Зокрема, Національній поліції України не довіряють 48,6% опитаних (37,9% довіряють, а 13,5% не визначились із відповіддю). Таким чином, баланс довіри / недовіри (різниця між частками тих, хто довіряє, і тих, хто не довіряє інституції) для Національної поліції України становить (- 10,7) [2].

Поряд із цим, незважаючи на проведені за останні роки реформи, станом на червень 2019 року 37,4% опитаних респондентів першочерговою реформою, що є необхідною для України, усе ж таки вважають реформу органів правопорядку (31,8% – станом на травень 2018 року; 33,8% – станом на жовтень – листопад 2017 року) [3].

Не додають відсотків довіри і оцінки суспільства щодо рівня корумпованості державних органів. Так, під час проведення опитування щодо оцінки рівня корумпованості за п'ятибальною шкалою, де «1» означає повну відсутність корупції, а «5» – що цей орган є повністю корумпованим, корупцію в усіх запропонованих органах респонденти в середньому оцінили як високу. Так, для Служби безпеки України середня оцінка склала 3,9 бала, для Міністерства юстиції – 4,0 бала, для Міністерства внутрішніх справ та прокуратури – по 4,1 бала, для податкової служби та судів – по 4,2 бала, для митної служби – 4,3 бала. Слід зазначити, що серед тих респондентів, які за останні два роки брали участь у розгляді судових справ оцінки є практично такими ж. Порівняно з 2017 роком оцінки статистично значимо не змінились [4].

Здавалося б у сфері правозастосування, сфері правоохоронної діяльності, сфері, що є конкретно визначеною за формою та змістом, вплив довіри, як категорії абстрактної, нераціональної, на перший погляд, видається мінімальним, а у питанні встановлення нормативної моделі правовідносин порівняно з прагматичною доцільністю, ефективністю – і взагалі нікчемним. Немає сумнівів у тому, що людина є істотою фундаментально егоїстичною і що вона реалізує свій егоїстичний інтерес, переважно і насамперед, раціональним шляхом. Однак є у людини і моральна сторона, яка примушує її відчувати зобов'язання перед подібними собі – сторона, що подекуди конфліктує з людськими егоїстичними інстинктами. Найбільш складні етичні правила, за якими живе людина, завжди формуються на ґрунті повторення, традицій та прикладів. Ці правила можуть відображати глибоку «адаптивну» раціональність, вони можуть слугувати економічно раціональним цілям, вони можуть бути навіть результатом раціонально досягнутої угоди в обмеженому колі осіб. Однак від покоління до покоління вони передаються як нераціональні навички суспільного життя. Ці навички, у свою чергу, гарантують, що поведінка людей ніколи не буде зводиться до виключно максимізації егоїстичної корисності [5, с. 79].

Таким чином, довіра характеризує взаємовідносини між людьми, яку б систему організації суспільства вони не представляли. І якщо межі впливу довіри позначаються абстрактними характеристиками: «повністю довіряю / зовсім не довіряю» «довіряю / не довіряю», «скоріше довіряю, ніж не довіряю», «скоріше не довіряю, ніж довіряю», «довіряю тією чи іншою мірою», то ступінь її впливу проявляється цілком конкретно в діях чи бездіяльності людини: «дію / утримуюсь від дії, оскільки довіряю / не довіряю».

Кожна людина, будучи відокремленим соціальним індивідом і водночас членом, частиною суспільства загалом, перебуває в умовах реальності, яка створюється іншими людьми. Перебуваючи в цій реальності, кожна людина стає учасником взаємовідносин з іншими людьми, ухвалює рішення та вчиняє дії, очікуючи певних реакцій у відповідь. Такі реакції можуть бути як позитивними, так і нейтральними або негативними для людини. І саме довіра, як на загальному суспільному (державному), так і на індивідуальному (груповому)

рівнях, відіграє роль компенсатора відсутності у кожної людини впевненості та чіткого переконання в тому, що інші учасники відносин вчинятимуть відносно неї діяння позитивні або ж нейтральні, дотримуватимуться встановлених правил, звичаїв або традицій. Відповідно очікування того, що діяння у відповідь будуть негативними, формує у людини недовіру, песимістичні настрої, бажання захистити власні права, інтереси, подекуди навіть і забороненими засобами. У результаті неодноразовості нейтральних або негативних реакцій у відповідь на позитивні очікування у людини формується реакція загальної недовіри, що яскраво демонструють наведені вище дані соціологічних опитувань.

Оцінюючи загалом наведені показники, висловлюючи, можливо, різне ставлення взагалі до соціологічних опитувань та їх результатів, тим не менше можна констатувати, що вони засвідчують загальний стан суспільної довіри до органів влади. При цьому високий рівень негативного ставлення та недовіри значною мірою формується двома чинниками: негативним інформаційним полем та чинником фінансово-політичного впливу на державних службовців. Результати дослідження показали, що вплив першого чинника усе ж таки досить ефективно усувається при безпосередньому зверненні громадян до державної інституції. Вплив другого чинника можна зменшити, запроваджуючи комплекс заходів адміністративного, правового, економічного характеру.

Наведене вище засвідчує те, що довіра як соціальне явище і культурний феномен є важливим фактором відносин між владою і населенням. Відповідно, формування суспільної довіри має бути обов'язковим елементом системи організації роботи органів і підрозділів Національної поліції України, професійної підготовки її працівників.

Як відомо, наявність довіри знижує рівень правового нігілізму, встановлює можливість виконання взаємних обов'язків держави та суспільства, а відповідно, мінімізує витрати на забезпечення публічної безпеки та порядку. Адже чим більше діяльність поліції як інституції загалом, так і кожного із поліцейських зокрема, відповідає задекларованих потребам суспільства, тим більшим є рівень довіри до поліції.

Водночас недовіра як антипод довіри, легко проявляється у випадках, коли у суспільстві наявні сумніви у доброчесності поліцейських, їх бажанні дотримуватись вимог законодавства, насамперед у сфері забезпечення прав і свобод громадян, а також у професійній компетентності працівників поліції, відсутня впевненість в їх здатності виконувати покладені на них завдання з максимальною користю для суспільства.

Пошуки відповіді на запитання про умови формування суспільної довіри неминуче виводить нас на таку характеристику діяльності поліції, як професіоналізм її працівників. А про нього можна говорити лише тоді, коли система знань, умінь і навичок кожного працівника не лише формується в результаті базового навчання, а й постійно розширюється й поповнюється, змінюється діапазон виконуваних професійних завдань.

**Список використаних джерел:**

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 23.08.2019).
2. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia> (дата звернення: 23.08.2019).
3. Реформи в Україні: громадська думка населення. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia> (дата звернення: 23.08.2019).
4. Ставлення громадян України до судової системи. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia> (дата звернення: 23.08.2019).
5. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию; пер. с англ. Москва: АСТ: Ермак, 2004. 730 с.